

“ДО МЕЖ СПРИЙНЯТТЯ...”

Під час Міжнародного театального фестивалю-лабораторії “Шосте мистецьке березілля. Музика” відбулася справді цікава вистава. Це робота Крайового театру “Бурггофбюне” з німецького міста Везель і називається вона “ОкоВухо”. Це інструментальна музична вистава, де музиканти-актори-режисери Вільгельм Брук і Теодор Рос “запрошують у подорож глибинами новітньої музики до меж сприйняття і навіть ще далі”, як написано у програмці.

Вистава складається з трьох частин, із трьох музичних творів. Перша частина - це просто виконання сучасної музичної п'єси в дивному театралізованому просторі сцени, де висячі на кілочках скрипачки і ще якісь незрозумілі предмети, рівномірно “розсіпані” на чорному тлі, створюють враження або кладовища, або космічного простору. Залежно від того, яка частина музичного твору виконується. А твір композитора Гіакінто Скедсі “Ко-Та, три танці Шиви” (для гітари) несе в собі то мудру мелодійність, то нестримну, руйнуючу агресію бога космічного танцю, то екстази-нірвани вдало розміщених пауз, де почуття або завмирають в глибині стихії води, або відроджуються у височині стихії вогню. Виконавець тримає гітару на колінах, ніби гуслі, і добре видно, як саме він видобуває звуки. Коли музикант використовує гітару, як бубон, уявляється, що сам Шива танцює на інструменті, вистукуючи п'ятами шалений ритм.

Друга частина вистави - це виконання двома гітаристами твору Гельмута Лахенмана “Салют Кодвелові”. В чому тут театр? Якщо в першій частині намагання виконавців зацентрувати увагу слухача на манері видобування звуків і перетворити його на глядача виглядає зайвим дивацтвом, яке просто заважає слухати й тому хочеться заплющити очі, то в другій частині вистави це бажання ще більше посилюється.

То в чому ж тут театр? Справа в тому, що окремі звуки або музичні речення творів такого гатунку здатні народжувати в уяві силу-силенну картинок. Ці образи, підкоряючись логіці наступних звуків, починають взаємодіяти між собою, деякі зникають кудись, потім знову виринають в новій іпостасі, і цей потік зовсім незалежний від тебе. Таким чином, театральне дійство відбувається в уяві слухача.

Композитор присвятив твір англійському поетові і письменникові Кристоферу Кодвелові, будучи під впливом його книжки “Ілюзія і дійсність”. Гельмут Лахенман пише:

“Погляди Кодвела в галузі естетики гідні називатися мистецтвом, яке знає свої умовності й виражається ім'ям свободи, що вселяє людині мужність замість устромляти голову в пісок чи утікати в приватні ідилії, реалістично стати на прю з дійсністю і її багатограними суперечностями. Йому і всім дисидентам, яких спритно, оскільки вони заважають бездумності, вкидають в один кошик до руйнівників, присвячено п'єсу”.

Справді, мова твору ніби атомізована, звук розкладено на елементарні частинки і між ними зяють паузи-дірки вакууму. Старі складні сполучення, старі форми вже поруйновано і світ перебуває в стані передгармонії. На слухача покладається велика місія зібрати в уяві елементарно прості образи і організувати з них свій Космос.

...Нестерпно-серйозна, тривала монотонність крапель; десь падають величезні, немов середньовічні плащі, листки каштанів; вода повиганяла з нірок на асфальт нудотно-ліниво-жирних дощових черв'яків і раптом через дорогу, конвульсивно обминаючи калюжі, подріботіла жвава сороконіжка; і знову монотонність, та краплі більші й рідші; щось наповнилося і заколихалося, ніби вода у великому кориті, хтось роздер мокру тканину; вийшла на дорогу п'яна кицька і небайдуже спостерігає за мухами та бджолами, що намагаються літати з іще мокрими від дощу крильцями.

Цікаво, яку виставу бачили інші слухачі?

Третя частина найбільше схожа на театральне видовище в звичному його розумінні. Цього разу музикантів, що виконували музичну п'єсу композитора Маурисіо Кагеля “Акустика”, справді можна назвати акторами. Вони задіюють весь простір сцени і розкидані по ній незрозумілі предмети виявляються музичними інструментами, з яких виконавці з музикантською та акторською віртуозністю артистично видобувають звуки. Амплітуда коливання - від імітації звичних побутових шумів до красивих, містично низьких або високих звучань, які жахають своєю незвичністю, навіть потойбічністю. Візуальний і звуковий ряди зливаються в щось єдине - у виставу “ОкоВухо”, - і стає важко прослідкувати напрямок асоціацій - чи вони народжуються в картинці і йдуть до звуку, чи навпаки. Виконавці розміщені по різні боки сце-

ни і кожен видобуває з оригінальних “музичних інструментів” щось своє, а третя дійова особа - магнітофонний запис - звучить десь із центру сцени, створюючи канву музичної композиції.

...Справа відкривається-закривається зелена скринька, зліва чеберяє тарган в бубні; з центру сцени в зал біжить трійка коней і цокіт копит по дерев'яному настилу гасне десь над головами у слухачів-глядачів; смичок замість вітру гуляє в очеретяних патичках; справа лине тихенький звук електропилки в лісі й раптом - шум авто у великому місті; зліва актор тримає бубон, як жінка решето, катаючи в ньому горох, справа гримить чоловік дерев'яними шльопанцями; а-а - стогне при надуванні кулька, а потім плаче як дитина, а з іншого боку хтось придавив на склі папірцем рябого шершня; щось різко впало на горищі - домашні духи бавляться. Десь далеко в полі співає красиву мелодію жінка, чи кастрат; хтось п'є воду, ритмічно булькаючи, немов дебелий механізатор у спеку; справа малі пропеллери на паличках шумлять крильцями, ніби бабки над лугом. Раптом десятки металевих брязкалець, прикріплених до дошки, ритмічно ріжуть здобуту ідилію, шипить динамік; зліва пищить, як недорізана, чи то пак непроколота надувна кулька (пішов німецький експресіонізм). Хочеться хоч що-небудь виключити і актор кидає дошку з брязкальцями майже в партнера. Тиша. Ніжно тхлить на звіра собака, потім моторошно завиває; завиває сирена, як на початку кінця світу; справа щось крутять на м'ясорубку і чути “скрегіт зубовний”; зверху лине якась красива велична музика; пауза. Один з акторів сів на вертикально поставлену палицю, на “поперділочку” (так переклали назву музичного інструменту) і полинули характерні звуки органічного походження...

Треба бачити, з якою “вірою в запропоновані обставини” все це зроблено! Мається на увазі вся вистава. Так самозабутньо прикидатися можуть хіба що комахи. Наприклад, епікурейські повновиді жуки раптово помирають, коли поблизу зачепиш листочка, ковбасоподібна гусінь перед небезпечним птахом витягується в тоненький сучечок. Все це робиться для збереження життя. Що ж спонукає акторів з такою серйозністю виконувати всілякі дурниці, перетворюючи їх на високе мистецтво? На справді високе мистецтво. То не жарт.

Валентина Грицук